

Byung-Chul Han: Pszichopolitika: A neoliberalizmus és az új hatalomtechnikák [*Psychopolitik: Neoliberalismus und die neuen Machttechniken; Psychopolitics: Neoliberalism and new technologies of power*]
Typotex, 2020, pp. 113. ISBN: 978-963-493-216-1

MADÁCSY JÓZSEF

Madácsy József: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék; madacsy.jozsef@pte.hu

József Madácsy: University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute of Social Relations, Department of Community and Social Studies; madacsy.jozsef@pte.hu

Byung-Chul Han egyre növekvő népszerűségű, dél-koreai származású kortárs filozófus. Az 1980-as évektől Németországban él, a 2000-es évektől német és svájci egyetemeken oktat. Németül ír, több mint egytucatnyi könyvét világszerte fordítják. Nyolc kötete magyar nyelven is megjelent, köztük a *Pszichopolitika*, több más Han-kötettel együtt Csordás Gábor kitűnő, szakavatott fordításában.

Han népszerűségében bizonyára szerepet játszanak témái és stílusa. Írásmódja esszéisztikus, érdeklődése sokrétű, filozófiai, művészeti, makrotársadalmi és személyes területekre, terekre egyaránt kiterjed. Stílusa kifejezetten magával ragadó, szövegeiben megvan a filozófiai mélység és a fogalomhasználat pontossága, de többnyire jól olvasható, közvetlen és inkluzív. Mintha velünk együtt gondolkodna, megteremti a mi atmoszféráját, azt az érzést, hogy rólunk, a mi életünket érintő fontos kérdésekről van szó. Jó érzése van ahhoz, hogy összeillessze és együtt láttassa a kicsit és a nagyot, az egyént közvetlenül érintő egzisztenciális kérdéseket – szerelmet, kiégést, depressziót, internethasználatot, munkát, fogyasztást stb. – és a digitális médiumokkal átszőtt, rendszerszintű társadalmi folyamatokat. Érzékelhetően elemében van és szabadon, asszociatíván mozog ebben a filozófiai-esszéisztikus közegben, ami az olvasóra is inspirálóan hathat.

A *Pszichopolitika* témája a hatalom és alávetettség új formájának megjelenése a neoliberális rendszerek világában. Mielőtt máris félreértésekbe bonyolódnánk, érdemes leszögezni, hogy Han csupán elemez – nem ítélkezik, nem moralizál, és nem foglalkozik pártpolitikai kérdésekkel. Neoliberalizmus alatt lényegében és általában véve a jelenkori demokratikus rendszerek működését érti, melynek valamennyien résztvevői vagyunk. A könyv egyik fontos előzménye a kapitalizmus marxi bírálata, illetve a frankfurti iskola kritikai elmélete. Han az első fejezetekben, illetve a későbbiekben is, kitér a tőke – amely saját érdekeit a neki dolgozó egyén érdekeként igyekszik feltüntetni – kapitalista uralmának marxi elemzésére, valamint Walter Benjamin *A kapitalizmus mint vallás* című művére. Ez utóbbival már a frankfurti iskola szellemiségéhez kapcsolódik, ami szemlátomást hatott Han kritikai

elemzéseire és dialektikus gondolkodásmódjára-nyelvezetére. Mégis, ugyan egy helyen röviden utal még egy innen származó, Horkheimer és Adorno által írt fontos műre, *A felvilágosodás dialektikájára* (p. 79), a frankfurti Institut für Sozialforschung gondolkodói által gyakorolt, már az 1930-as évektől kezdődően kifejtett társadalomkritika szerepe, jelentősége Han művében kimondatlan marad. Olvasása közben ez hiányérzetet kelt, hiszen megkerülhetetlen előzményről van szó, amelyhez képest a *Pszichopolitika*t egyáltalán elhelyezhetjük. Akár *A felvilágosodás dialektikája*, akár *Az egydimenziós ember*, Marcuse műve, a fogyasztói kapitalizmus súlyos bírálását fogalmazza meg. Marcuse igen markánsan ragadja meg a rendszerben működő totális integráció jelenségét, amely az ellenállást is áruvá téve és magába olvasztva felszámolja annak minden lehetőségét, egydimenzióssá téve a rendszert és benne az embert, Horkheimer és Adorno pedig, miközben fasiszta tendenciákat lát a gépesített és uniformizált *kultúriparban*, eljut a szórakozásban feloldódó, egyediségétől megfosztott egyén megszűnéséig.

Egy másik fontos előzmény, amelyből Han explicit módon kiindul, és amelyet igyekszik meghaladni, az a hatalomelmélet, amely Michel Foucault *biopolitikájában* megfogalmazódik. A címadó kifejezés, a *pszichopolitika* is e vitára utal. Foucault szerint az agrártermelésről az ipari termelésre történő korszakváltáskor, a 17. századtól a hatalom többé nem karddal és halállal fenyegető *uralkodó hatalom*, hanem *fegyelmező hatalom*, biopolitika, amely az életet és a testet veszi birtokba. Mint Han írja, minden, az akaratot és szabadságot elnyomó, megtörő hatalom negatív hatalom, amelynek épp gyengeségét mutatja, hogy egyáltalán ellene lehet szegülni. A foucault-i biopolitika is csupán negatív hatalom, amely a testet fegyelmezéssel, szabványosítással és idomítással illeszti a gépesített termelés rendszerébe. Ezzel szemben az újabb keletű pszichopolitika már nem a testet, hanem a lelket veszi birtokba, és pedig jóval hatékonyabb módszerekkel: a neoliberais *okoshatalom* már pozitív hatalom, megengedő, barátságos és csábító, amely nem azzal igaz le, hogy megtöri, hanem inkább felhasználja és kizsákmányolja szabadságunkat. A neoliberais rendszer nem engedelmessé, hanem függővé tesz, így a benne élő egyén már nincs tudatában alávetettségének. Szabadnak hiszi magát, holott szolgál – immár nem másoknak alávetett (szubjektívált), hanem önkizsákmányoló *teljesítményszubjektum*, úr és szolgál egy személyben, akinek agressziójából autoagresszió, forradalmából depresszió lesz. Az okoshatalom erejét mutatja, hogy az, hogy az önkizsákmányolás a rendszertől való függőségből következik, rejtve marad, miközben a kizsákmányolás egyre kifinomultabb formákat ölt. Azzal, hogy úgymond önmagunkat képezzük különböző workshopokon és önismereti tréningeken, a neoliberais pszichopolitika már nem csupán a munkát, hanem az érzelmeket, a kommunikációs és szociális képességeket, illetve a személy egészét, magát a teljes embert zsákmányolja ki. Az önoptimalizálásból önkizsákmányolás lesz, melynek pozitív erőszaka ugyancsak depressziót és kiégetést eredményez.

Már nem kell az információt, mint Orwell felügyeleti államában, kínzással kicsikarni belőlünk. Az új, digitális Big Brother barátságos: a kínzókamra helyére az okostelefon kerül, melynek önként tárjuk fel magunkat. Miközben kattintunk, posztolunk, lájkolunk, a digitális emlékezet fogjaivá válunk, még inkább alávetve magunkat a pszichopolitika uralmi viszonyainak. Lehetővé tesszük ezzel, hogy a Big Data minden adatolható begyűjtsön és behálózzon, profilozást és micro-targetinget végző algoritmusai feltérképezzék pszichénket, sőt, tudatalattinkat is, és ha már jobban ismer minket, mint mi magunkat, még kiszolgáltatottabbak leszünk csábításainak.

Ám a Big Data csak a statisztikailag megragadható, az ismétlődő mintákat és korrelációkat látja, míg az egyszerire, az *eseményre* (Ereignis) vak. Az esemény kivonja magát

a kalkuláció és előrejelzés uralma alól, új és szabad tereket nyit meg. Az *idióta*, aki radikálisan más, anomália, eseményt teremthet, és szabad maradhat a neoliberális pszichopolitikai rendszertől.